

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historica Relatio De Ortu Et Progressu Fidei Orthodoxae In Regno Chinensi Per Missionarios Societatis Jesu

Schall von Bell, Johann Adam

Ratisbonae, 1672

Cap. XVII. Rex multis beneficijs rem Christianam ornat ac promovet.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11805

CAPUT XVII.

Rex multis beneficijs rem Christianam ornat, ac promovet.

TOto tempore, quo vixit P. Jacobus Rho, dum adhuc Chinenses rerum potiebantur, id, quod Imperator assignaverat, duobus è Societate Patribus alendis in eà missione, ne quidem uni ad vitæ sustentationem sufficere poterat. Reliquum Doctor Paulus de suo tum liberaliter addebat. Præclaro beneficentiæ genere solitus insuper dissimulare, tanquam ex publico Imperatoriæ magnificentiæ penu totum proveniret, tam quod quæstores adferrent, quam quod ipse manu suâ adjiceret. Post hæc Pater Adamus primum quidem à Rege impetravit tantum, quantum sibi, sed non quantum familiæ alendæ sufficiebat. Novis deinde laboribus, in gratiâ Republicæ susceptis, nova stipendia adjecta sunt. Cæterum has regiones, ut fructum aliquem optatum Deo atque agricolis suis adferrent, in sudore vultûs exercere, & plurimis supra modum quandoque laboribus excolere oportuit. Manus ipsæ comparandis ad victum necessarijs commodatæ plerumque sunt: & de se memorat idem Pater, se adeò assuetum induratumque corporis, animique defatigationibus obcal-

214 *Initia Expedit. Christiana ad Chines.*
obcalluisse; ut jam nunc septuagenario major
ætatem nondum sentiat.

Imperio ad Tartaros translato, uti alia re-
rum facies, ita felicior operariorum, quoad
corporis animique lucra conditio est. Jam Pa-
ter Adamus inter Germanos suos & conterra-
neos se vivere existimat. Quamprimum Im-
perator novo Calendario donatus est; non
modo Præfecturæ Astronomicæ munus contu-
lit; sed & redditus auxit. Insuper duabus ter-
tius reddituum voluit hanc præfecturam supera-
re cæteras omnes primi ordinis, cæteroquin-
undequaque æquales. Additurus fuisset locu-
pletiora stipendia, si non ut supervacanea, &
invidiæ obnoxia recusasset Pater; nec tantum
conatûs applicuisset illis excusandis, quantum
admovent alij iisdem evincendis. Accedebant
identidem panni serici, damasceni, & acu pi-
ci, pecunia quoque, & equi donati è publico;
quæ quia pari numero & valore cum alijs huic
præfecturæ dividebantur, tum ne odiosa fieret
singularitas, tum ne adversus infecuturos quid-
quam præscriberetur, non poterant recusari.
Alia Imperator suâ sponte submittebat; quam-
vis rarius. Vestes, pileos, ocreas, atque e-
tiam nummos pro meritis cujusque Magistra-
tûs, quando Principi lubebat submissos inur-
banum omnino fuisset, ac periculosum reji-
cere.

Eo

Eo die quo Thebetanum illum Lamam seu Bonzium domum remisit, acciri Patrem in Palatium Rex jussit; dimissum illum unâ innuens hortatore isto, qui præstantior illo sibi videretur, acceptiorque suo genio, & reipublicæ utilior esset. Insinuabat tum, qui evocabat ad curiam nuncius; ut si quid domi paratum esset, vel instrumentorum mathematicorum vel alterius generis curiositatum, id unâ deferretur; ut si Regi placeret experiri, in promptu essent. Itaque cum libris aliquot, instrumenta secum nonnulla detulit Pater. Regem tum in domo Senatoria convenit, ubi summi Magistratus (Colaos Sinæ vocant) eidem adstabant. His præsentibus multa de Europa, de Patrum in Chinas navigatione, de lege & professione, de P. Matthæo Riccio, de ipso cui colloquebatur, interrogavit; instrumentorum etiam mathematicorum usum exponi coram, & artem paucis voluit. Post multa vicissim reddita, arrepto circino Pater ex instrumento partium, lineâ, & circulos, aliâque metiri exorsus, ipsum cui singula arridebant, Principem ut imitaretur, pellexit. Igitur & ipse assumpto circino similia quæ designabantur executus est tantâ dexteritate, ut in divisione circuli, similibusque problematis nihil erraret. Demum quòd pleraque instrumenta Rex admodum collaudaret, urbanam hanc eorum ab se postulationem esse rectè in-

terpretatus Pater, omnia quæ attulerat, demissè obtulit, enixè precatus, ut ea dignaretur sibi accipere. Non omnia equidem Rex, sed majorem eorum partem deferri in Regiam jussit, at non sine remuneratione: Mille aureis donatum Patrem cum epulo dimisit, neque passus, quamdiu ibi erat, ante se genu flexum aliorum quamvis Magnatum more adistere; sed vel allato pulvinari coram federe singulari benignitate concessit.

Concinnatis deinde libris omnibus ad instaurationem Calendarij pertinentibus, cum globo stellifero deaurato, pedali argenteo, duobus sciothericis horizontalibus deauratis, tubo optico, & tabula geographica duplici, unâ Sinenſium scilicet Regnorum ac Provinciarum, totius orbis alterâ, universa hæc simul à Patre præsentata sunt. At quandoquidem istarum rerum usum nemo ipsi explanare nõsset, jussus est idem in interiorem aulam introduci, ubi postquam summatim, quæ ad usum eorum omnium pertinent, Regem edocuiſſet, mille rursus aureis cum veste talari fimbriata & auro intertexta, cujus usus est in solenni Magistratum coram Rege conventu, pileo item & ocreis donatus abscessit; jussusque est deinceps liberè in Palatium, tanquam ex domesticis unus ingredi; ac Regem ubicunque esset, & quavis horâ placeret, convenire. Vestem tum
equi-

equidem Pater Adamus cum ocreis è vestigio induerat, assumpto pileo; ita gratiarum pro collato munere agendarum dignitatem aucturus ipso munere. At de pecunia; inquit, quid faxo? quando alimenta ab Imperatore destinata abunde suppetunt? Hæsitantem de Proceribus unus admonuit demissâ, voce, ne recusaret; alioquin indignationem Regis incurfurus. Paruit Pater, & pro hac munificentia more Tartarico de genibus novies ad terram capite inclinato gratias egit.

Communi autem Missionis bono, statim in ipso Imperij limine à Rege præstitum, quod per tumultus bellicos exutos suis ædibus Socios, ac prædiis omnibus nudatos, reposuerit in integrum; imò opibus auxerit: primùm ædes quater majores restituit; tum prædium & hortos ijs, quos amiserant, longè meliores; majorésque dedit; denique mandavit confidenter præterea petere, quæ vellent. Consueverunt his in Regionibus Orientales, à Regibus suis exorare assignandum pro sepultura locum. Id Pater Matthæus Riccius pro se quondam impetraverat, unâ consecutus quod intendebat, nempe spatium in Regia urbe firmandis impostum Sociis stabile ac firmum. Commoditas loci audere posteros fecit, ut promovendæ P. Matthæi Riccij venerationi, & sepulchro illius frequentatione Sociorū cohonestando, idem

locus per turbas bellicas ereptus repeteretur, Suæ itaque etiam sepulturæ locum Pater Adamus exoravit de more, atque optione permisâ, promissioq; ubicunque designaverit auctario, proximum P. Riccio defuncto locum nominavit. Statim ille cum hortis & pomarijs adjacentibus Regulo, qui possidebat, ereptus, & compensatione Regiâ commutatus, eodem planè consignatus est die, quo postulatus fuit. Quo factum, ut residentia Pequinensis, illico extrâ redditus collati Mathematicum Magistratûs, præterea quatuor minimùm Socijs alendis par evaserit: redundante in communem Sociorum existimationem ac commodum, privatâ unius cum Principe consuetudine.

Occurrerat fortè negotium in aula expediendum, quando per aditum Regij equilis, amplo & eleganti ædificio adornati, ad Palatium progressus P. Adamus obvium habuit Imperatorem, qui, quod venientem ex conclavi observâisset, quasi aliud acturus, aut lustraturus equos ab aula descendebat. Post alloquium benè longum, eja, inquit, MÀFA, quidquid animo sedet ingenuè ac liberaliter pete:tergiversanti, & Regios favores supra auri ac possessionum affluentiam appetianti, iterum atque iterum instat, ac subinde lecticâ exceptus, progressus aliquot passus iterum subsistens, per duos Nobiles urget; ut intrepidè enunciet Pater, quidquid alibeat, seu dona velit, seu dignitates, seu inimicorum

corum ultionem ; eventura illico etiam ultra votum. Hic tandem Pater, non ea quæ Regis, sed Regem lucrari anhelans, se suosque labores ac præsertim Calendarij innovationem susceptam (quibus mediis inhærere imposterum lateri Principis nunquam removendum se credebat, atque unâ sensim Regem Deo obtinendū) commendat. Gavissus de postulato Rex causam ad Senatum, ac sententiam in diploma cogit. Bino idiomate Chinensi ac Tartarico laudem reformatæ Astronomiæ concinnari jubet, opus omnium retro seculorum viris illustribus, eorumque hoc in genere laborib⁹ anteferri mandat ; quin etiam auctori elogium, quod cæteroque non nisi demortuis, ac de Regno & Republica bene meritis, hæcenus concessum fuit, etiamnum viventi conscribi, & sigillo Imperatorio obfirmari, in augusta charta, aureis characteribus Draconem & hujus squammulas, notis regionum insignium, imitante componi imperat. Diplomatis è Sinico in latinum translatus hic erat sensus.

Imperator JOANNI ADAMO SCHALL in

Imy Dam Sù tribunali præfidenti ;

Collegij Mathematices præfe-

cto salutem.

Inter maxima totius Imperij negotia, primum locum ordinationem temporum, & Calendarii instaurationem, tenere arbitror. Post namque
binos

220 *Initia Expedit. Christianæ ad Chinens,*
binos Hy & hô tempore JAÛ primi Sinarum
Imperatoris Astronomos, qui deinde secuti sunt
Imperatoribus Huû, Hô, Hoâ, Hûm, & CAM,
& HAÛ item JAÛ & CY, FAÛ, FÛM, ac SENI HIÛ
omnes, & quotquot præterea fuere Astronomiæ
professores, in iis, quæ ad eam facultatẽ perti-
nent, plûs minûs versati, in Solis ac Lunæ Ecli-
psibus prædicendis frequenter aberrârunt. In-
gressus verò Solis in duodecim Signa Zodiaci,
temporûmque momenta, vix per eos aliquando
cælo respondebant: at ubi ad YVEU CHEO
(hoc est Tartarorum Imperium ante an-
nos circiter quadringentos) Monarchia deve-
nit, jussus est EÔ YEÛ DÛU Calendarium exa-
ctissimè redigere in ordinem. Attamen cùm ni-
hil de latitudine ac declinatione siderû monuif-
set; aliqua etiam præterea sat incerta reliquif-
set, nil mirum quòd ad nostra usque tempora
in observationibus toto cælo ferè sit erratum.
Tu verò Adame, ab ultimo Occidente duorum
millium Leucarum mari emenso, cùm extremis
ferè Imperij præcedentis temporibus advenif-
ses; quoniam Astronomiæ, & aliarum scientia-
rû, te Chinenses viderunt peritissimû, Dû SIÛ
quàm Hy (alias Paulus) è supremo Senatu Im-
peratori indicavit, & simul Academiã mathema-
tices instituendã tibi Rex attribuit. Quo tempo-
re pleriq; qui de hac professione putabantur a-
liquid scire, in computu & observationibus non
potue-

potuerunt tuâ æquare scientiam: Quoniã exter⁹ eras, invidiã plurimorum oppressus, decem & aliquot annorum spatio, quò minùs proficeres, detentus es. At quamprimum ad regendum Imperium evectus sum, cum nomen & originem tuam studiosiùs inquisivissem, inveni, quòd Calendarium, unã cum Imperii mei exordio, perfecisti rarã diligentia verè insignis. Rursum personæ tuæ integritas juncta sedulitati, quã subditis tuis præes, eximiæ fidelitatis meretur encomium. Si itaque te antiquis illis Lô Hîô, Hûm & reliquis supra citatis comparem, longè illos superare videris. Quapropter novo te titulo Hîûm Hûn Kûn Xy hoc est, arcanorum cœlestium magistri, ornatum volo, circa subditos tuos nihil imputando; ut ita virtute tuã, quã te cœlum dotavit, unde & vires ad supplendum Calendarii defectum suppeditatæ sunt, pro meritis & præ cæteris extollam, atque interim famam doctrinæ tuæ ad omnem posteritatem transmittam, ut nemo casu id accidisse asserat, tu quoque quotidie operi adde decorem, quò subditorum animi se ultrò tibi subijciant, fama verò ad omnes extendatur. Quid hâc gloria aut excellentiùs, aut majus tibi imposterum contingat?

Hoc diploma eo affectu, ac sollicitudine comparavit, & urfit Rex, ut quo die conficiendum erat, & muniendum typario, quamvis profectio extra urbem decreta
fuis-

fuiſſet, non exierit Regiâ, donec ſignatum ab ſe, & exhibitum Patri intellexiſſet: addiditque imperium tribunalibus, ut quidquid ab Europæo legis Divinæ Magiſtro rogaretur, abſque mora præſtarent, neq; ulla in re virum ſibi gratiſſimum contriſtarent. Huiusce diplomatiſ exſcripta aliquot exemplaria, paſſim per Imperium deſtinata, ad commilitones in promovenda Divina gloria deſudantes, mirum quantum prætii Sociis, quantum facilitatis ad deſtinatam animarum curam promovendam attulerint.

Aliàs veſtem pelliceam fibulis aureis diſtinctam quâ ob frigidiorẽ auram indutus Patri colloquebatur Rex, humeris detractam eidem iniecit, regaliſ amicitiaſ illuſtre pignus. Nec adulatione aulicâ & arte blanditiarum tantum impetrata fuit hæc benevolentia. Evocatus enim ſub mediam noctem Pater, ac ſummo mane admiſſus ad alloquium dicere liberaliter juſus eſt, ſi quid emendandum notâſſet, ſeu ad perſonam Regiam, ſeu ad conſtitutionem Reipublicæ pertineret. Suggereſſerat, ut obſequeretur, Pater nonnulla, quæ non æquè cuiusque Principis auribus arriſſent: Dicebat univerſa ferè negotia ad Regulos remitti, quaſi per eoſ ſtaret imperium, non authoritate & iudicio Regis niteretur: inter eoſ autem eminere duntaxat eum, qui ætate grandior eſt, cuius refragari ſententiæ cæterorum nemo vellet, niſi in cautus,

tus ; nemo posset, nisi temerarius : Hunc ipsum seu vitio induratæ ad proprios sensus ætatis, seu communi potentiorum fastu, pro ratione gubernationis, prætere plerumque voluntatem : Imperio ut vitricum, non ut Patrem præesse : morosè atque per fastidium, nempe tanquam ex alieno ; non promptè & animitus tanquam ex proprio, quod Principis est, benefacere. Hortabatur Regem ad humanitatem, & clementiam non singulariter, sed indifferenter singulis, siquidem immobile sceptrum optaret, impendendam. Improbabat pronam nimis in sectarum sacrificulos inclinationem ; magis, quàm deceret, frequentem Majestatis Regiæ ad histrionicas artes inspiciendas, & in aula fovendas demissionem. Ubi complura his affinia exaggerato sermone percepit, quasi dormientem se hætenus, ad ea animum non advertisse, respondit : neminem, qui expergiscere admoneret, operam dedisse : evigilaturum impostero & res suas oppidò augustiùs curaturum.

Insita ad hunc modum frequentiùs animo Principis monita, cum radices altiùs egissent, fructus Reipublicæ multiplices deinde tulerunt : quin imò quanti virtutem faceret, ipse commentariolo manu regiâ exarato, atque typis edito, sub nomine exhortationis ad virtutem comprobavit. Librum illum, die suo natali ad consuetam gratulationem cum cæteris
Regni

Regni Magistratibus admissio Patri, ipse præsentavit. Rusticum fuisset, si coram tum potiori ex parte prælectum, & in ea fortuna & ætate juvenis florentissimi juxta, ac potentissimi Principis conscriptum, ac de subiecta materia satis aptè differentem non collaudâset.

Solent Imperatores Chinesium bene meritis de republica Magistratibus diplomata imperitari, in quibus eorum virtutes, honorificis verbis de prædicantur, quibus etiam quandoque honores ac dignitates, quas virtutis merito isti obtinuerunt, ad Parentes, avos, atque proavos eorum extenduntur. Diplomata magnificè descripta, involucris auro textis recondita expediuntur. Qui elogiis hujusmodi donantur, cujuscunque fortè postea criminis rei evadant, vigore literarum præsentium, quæ propterea maximi sunt ponderis, perpetuâ quasi indulgentiâ absolvuntur, & pro innoxiiis hoc beneficio perenniter habentur. Neque istud gratiæ suæ monumentum, ac meritorum Patris Adami testimonium, Rex differri voluit. Post commendationes amplissimas in Patrem congestas, aliis seorsim diplomatibus Parentem ejus, avum & aviam, ac Majores insignibus elogiis, cohonestavit, dignitatem, & honores P. Adami ad eorum, quamvis jam demortuorum splendores ampliandos extendens. Hortaba-

tur

tur subinde, ut per Pruthenos, ac Moscovitas, qui tum in Regia versabantur, ea diplomata in patriam, pro sui amoris indicio transmitteret. Exempla literarum, ne historiæ cursum interciperent, ad calcem libelli adjecimus.

Illud ad commendationem augustiùs, si in Regia inter virorum illustrium de republica optimè meritorum imagines reponi cujuspiam effigiem Rex imperet. Patrem Longobardum depingi equidem jussit, ubi vitâ functus est; sed asservendam more Chinensium ad ædes Patrum imaginem amandavit. Effigiem P. Joannis Adami, & fieri fecit & ipse retinuit. Quin etiam ex illa transumptum exemplar dono ad Patrem submitit; multò istud prototypo suo illustrius, cui scilicet depingendo propriam Rex manum adhibuerit, quòque Patrem ex stante sedenti similem reddiderit: reddens utique vices obsequiis; dum à quo ipse in Principem laudatissimum efformabatur vivens, eundem ipse in tabula, quâ posset arte, mortuum animaret, illustrarétque.

Beneficia privatim collata longè superant ea, quibus Divinæ legis per regnum promulgationi deserviit Imperator. Licentiam illius quaqua disseminandæ amplissimam semper fecit. Venerat in Regiam P. Nicolaus Purgolesky Polonus, ut inde transitum ad Tartaros impetraret: certius horum præsidio qui ad

P

nos

226 *Initia Expedit. Christianæ ad Chines.*

nos inde transferant illuc vicissim commeaturus. Adeundus Rex fuit, ut extero homini exoraretur transitus. Hic deliberatione præmissâ cum Magnatibus, renunciari Patribus Adamo & Nicolao voluit: Extra muros qui Chineses à Tartaris dividunt, per bis mille & amplius stadia, vix reperiri hominem apud quem hospes divertat; à quo alimenta capiat, qui tecto recipiat. Quare eum, qui incomitatus eò contendit, indubitatae morti se offerre. Regias itaque has ad peregrinum voces esse: Ne illuc proficiscaris suadeo; totum autem hoc meum Imperium in conspectu tuo est, perge quocunque libuerit, & ibi legem Dei, ut placuerit, dissemina.

Encomium legis Christianæ postea ad perpetuam memoriam, marmori insculpi iussit, conceptis maxima ex parte ab ipso Rege verbis concinnatum. Quamvis, quod totum in laudem legis Divinæ fuerat dictatum, is qui calamo excepit, mutato aliquantum stylo, & in comendationem P. Adami adulatoriè, an invidiosè detorto, retento quamvis argumento non nihil turbaverit. Multa ibi præmittens de Astronomiæ laude, & cura, ab antecessoribus Chinesium Monarchis, sollicitè procurata, postremis etiam nuperorum de Tartarorum profapia Imperatorum in eam studijs, ipsâ tamen arte nusquã ad culmen deductâ, sed errorum successione potius indies clanguescente,

scente, ad proximorum temporum, ac suorum
felicitem descendit. Tunc enim, inquit, Jo-
annes Adamus Schall ab ultimo Occidente in
Chinam veniens, quia non solum artem cal-
culandi; sed theoriam quoque planetarum,
& quidquid ad Astronomiam pertinet, calle-
bat, annunciatus Imperatori, Academiae Ma-
thematicæ & Calendarij curam suscepit. Sed
quoniam quot capita, tot sententiæ, inter æ-
mulos concludi non potuit, ut novâ methodo
protinus uterentur. Ubi ego ad Imperium
pervenî, curam omnium primam pro rei ne-
cessitate, ac populi utilitate, temporum rati-
onibus ac calculo instaurandis impendi. De-
clinante ipso per Autumnum anno primo Im-
perij, feci experimentum ejus, quod Adamus
corregerat, Calendarij. Eclipsim solis ab eo
jam dudum ante calculatam diligentissimè ob-
servari jussi; & constitit tam temporis momen-
ta, quam puncta cælestia cum alijs omnibus
circumstantijs exactissimè ejus calculo respon-
disse. Iterumque sequentis anni Vere, cum
se Eclipsis Lunæ offerret, eadem diligentiam
calculis inspectis, patuit nec pilo aberrasse.
Adverti illico hominem hunc à cælo ætati no-
stræ submissum, atque Imperij ornameto,
cujus regimen susceperam. Quare Calenda-
rij curam ipsi uni ac soli comisi: & quia Joannes
Adamus à pueritia castus est, nec ulla nego-
tia, ab ejus instituto religioso aliena, in se re-

228 *Initia Expeditionis Christ. ad Chinenſ.*
cipit, necessarium duxi ad hoc suscipiendum,
absoluto eum imperio constringere, eique se-
cundi ordinis dignitatem ac titulum arcanorum
cœlestium Magistri addere: quo in officio an-
nis jam aliquot occupatus, quotidie plùs studij
& diligentiae adhibet. Et quoniam intra Regiam
urbem templum habet, in quo secundum ritum
legis suæ DEO sacrificia offert, contuli non ni-
hil ad illud ornandum: quod cum insuper in-
trâsem, adverti tam imagines quàm utensilia
peregrinum aliquid, ac Divinum referre. De
libris quoque, quos in mensa positos conspexi,
ipse quid continerent interrogatus, complecti
explicationem legis Divinæ respondit. Ap-
plicui aliàs animum ad doctrinas YAÔ XÛM.
CHEÛ: nec pauca ex Tartarorum ac Chinen-
sium voluminibus lectione percepi, non imme-
mor eorum quoque, quæ sapientes FÆ & Táo,
quamvis recondita, nec satis enucleata tradi-
derunt; quamvis etiam ferre iudicium de lege
DEI nondum planè mihi perspectâ possim; at-
tamen dum considero Joannem Adamum, qui
tot annis apud Sinas & Nobiscum versatus le-
gis Divinæ experimentum ac formam viven-
do exhibet, eam omnium optimam esse iudico.
DEUM namque ille reveretur adeò, ut eidem
templum hoc dedicârit: tantâ personæ suæ in-
tegritate & modestiâ à tot annis eâdem semper
methodo huic legi se conformat, ut nec api-
cem

cem variet : profectò istud solidæ perfectionis indicium est , & ipse se hominem probatissimæ virtutis esse comprobat. Utinam Magistratus mei hanc ejus industriam serviendi DEO , & deserviendi suo Imperatori saltē adumbrarent! procul dubio multis partibus meliùs & feliciùs mecum & cum toto Imperio ageretur. Quod ad me attinet, Ego hanc ejus vivendi rationem vehementer approbo & laudo, ideóque ad perpetuam hujus rei memoriam hunc ejus Ecclesiæ titulum præfigo. *Chè sù túm hiuen Kià Kivèu:* quæ voces ad verbum significant: Excellentem penetrando cælo locum , domui Regiæ chararum. Cui inscriptioni addidit Pater Adamus in aversâ facie arcûs picturam , viæ Regiæ ad cælos , cui symbolo Ecclesiæ nomen ab Imperatore designatum , aureis literis inscripsit Sinico ac Tartarico idiomate. Subjunctum est encomium inscriptionem explicans versibus Sinicis comprehensum , ut plurimum decem ; at Ecclesiæ isti Rex duplicatos indulsit. Hos quâ potui , inquit P. Adamus , non quâ deberent , arte , ferè ad verbum latinè sic reddidi.

Immensa cæli machina
Nunquam rotando deficit,
Planeta quisque proprium
Eundo motum conficit.
Hinc omne quod cælo subest
Ortum exitumque postulat :

P 3

Ars

230 *Initia Expeditionis Christ. ad Chines.*

Ars cuncta deinde machinis
Observat atque supputat.
Europa nobis hospitem
Submisit isthuc inclytum,
Sunt altra, & horum calculus.
Statim reducta in integrum.
Ut muneris sic Numinis
Oblitus haud unquam sui;
Dum debitum signis sacris
Templóque cultum præparat,
Dum sedulus servit DEO
Et munus exæquat suum,
Chinensibus & Tartaris
Tum forma vivit actuum.

CAPUT XVIII.

*Templum DEO publicè erectum. Pietas &
fervor Neophytorum Chinesium.*

ANnis ferè octoginta Societas in Regno
Chinensi Christum annunciavit, nec ta-
men ullum templum palàm aperuit; vel
quia, quod Magnificentia alicujus Basilicæ
extruendæ sufficeret, ad manum non erat:
vel quia liberè non audebant rem tantam
lege nondum latè promulgatâ aggredi: sub-
vereri etiam poterant Gentilium insolentiam,
pro-